

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

אקלים חינוכי מיטבי וצמצום אלימות ובריונות

מצגת למנהלים מאי 2014

מטרות

- קידום אקלים מיטבי בטוח ומוגן בבית-הספר
- קידום תחושת מסוגלות עצמית ועמדה של ערבות הדדית בקרב התלמידים
- פיתוח תחושת שייכות, כבוד הדדי ואחריות אישית וחברתית ומניעת התנהגויות אלימות ובריונות.

אקלים בית-ספרי

- אקלים בית ספרי הוא ה"אישיות" של בית הספר, האווירה שאדם יכול לחוש כשהוא נכנס למתחם הבית-ספרי (Pashiaridis, 2000)
- אקלים מבוסס על התנסויות חיים בביה"ס ומשקף נורמות, מטרות, ערכים, יחסים בין-אישיים ומבנים ארגוניים.
- רגשות שיש לתלמידים ולאנשי הצוות החינוכי לגבי האווירה בבית הספר (Peterson & Skiba, 2001)

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

קידום אקלים והתמודדות עם אלימות ובריונות

**קידום אקלים בטוח וטיפול באירועי אלימות ובריונות
מחייב התייחסות לשלושה היבטים:**

מבנה, סדר ומשמעת:
• כללים ברורים
והוגנים
• אווירה תומכת למידה
• ארגון וטיפול פיזי

התמודדות עם
אירועים:
מיפוי, טיפול
פרטני
ומערכתי

היענות לצרכים, תמיכה
ובוכחות:
• שייכות, כבוד, תחושת
בטחון, מסוגלות,
אוטונומיה, מימוש
עצמי
• דפוסי התמודדות של
תלמידים (פניה לעזרה)

הגישה לטיפול באלימות בית-ספרית

פרופ' בנבנישתי ופרופ' אסטור

מהו קונטקסט של בית-ספר?

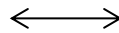
- אינטראקציות קבוצתיות בביה"ס
- יחסי מורה תלמיד
- מדיניות בית-ספרית
- אקלים בית ספרי
- תגובות מורים לאירועי אלימות

הגישה טוענת כי הקונטקסט של ביה"ס יכול להגן על תלמידים ולמנוע מהם להפוך קורבנות לאלימות בבית-הספר

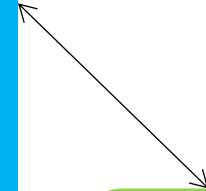
משתני בית הספר הופכים לזירה העיקרית של אבחון והתערבות

הקשר בין אקלים למשתנים שונים

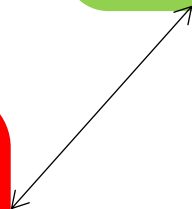
הישגים אקדמיים גבוהים
שביעות רצון
מודעות לכללים
תחושת הוגנות
יחסים בין אישיים תקינים
קורבנות נמוכה לאלימות

רגשות
חיוביים
כלפי
ביה"ס

תפיסת
אקלים בית
ספר

מעורבות גבוהה באלימות,
סמים ואלכוהול
קורבנות גבוהה לאלימות
הישגים אקדמיים נמוכים
נטייה נמוכה לבקש עזרה,
אם הערכה עצמית גבוהה,
מעורבות בבריונות

רגשות
שליליים
כלפי
ביה"ס

מניעים להתנהגות תוקפנית

- **גורמים ביולוגים-נוירולוגים** - השפעת שינויים גנטיים על המערכת ההורמונאלית הגורמת לפעילות במרכזים שונים במוח, האחראים בין השאר על ההתנהגות האלימה.
- **גורמים אישיותיים** - באים לידי ביטוי בתכונות אופי כגון אימפולסיביות, רגשנות, נרקיסזם ואי-שקט.
- **גורמים משפחתיים** – תכונה נרכשת המתעצבת החל מאופן ההתקשרות בין האם לילד מגיל ינקות ועד ללמידת חיקוי של הדגם ההורי והמשפחתי הקיים בבית.
- **גורמים חברתיים**- כגון קבוצת השווים, חשיפה לפשע שכונתי ורמה סוציו-אקונומית
- **גורמים בית ספרים** – כגון אקלים בית ספרי ומדיניות בית הספר כלפי האלימות.

ניטור ארצי

**במערכת החינוך בישראל קיימים שלושה סוגים של ניטור
המאפשרים בניית תכנית התערבות מבוססת נתונים:**

- 1. מיצ"ב אקלים - מועבר לכל בתי הספר במדינת ישראל - יסודי, חט"ב והחל מהשנה בחט"ע. השאלון מועבר אחת לשנתיים ומספק נתונים ארציים ובית ספריים בתחומי אקלים ומדדי אלימות.**
- 2. סקר ניטור אלימות – מדדים ארציים בתחום אקלים והתנהגויות סיכון**
- 3. שאלון אקלים חינוכי מיטבי – שאלון שנעשה בבחירה של מנהל ביה"ס ומטרתו מיפוי צרכים לבניית תכנית התערבות. מספק נתונים ברמת ביה"ס בלבד ומתייחס להיבטים רחבים של אקלים וכל התנהגויות הסיכון**

סקר ניטור אלימות

- פותח על ידי ראמ"ה, שפ"י, אגפי הגיל, מנהל חברה ונוער ואנשי אקדמיה, פרופ' בנבנישתי ופרופ' ארהרד.
- מתבסס על נתונים שנאספו בקרב מדגם ארצי מייצג של תלמידי כ' 25,000 תלמידי כיתות ד - 'יא' בחודשים ינואר-מרץ בשנים 2009 - 2011 ו 2013 . מתמקד בדיווחי תלמידים על קורבנות לשורה של התנהגויות אלימות בבית הספר, לצד דיווחים על התנהגות בסיכון ועל ותחושת מוגנות בביה"ס

מטרת הסקר

איסוף שיטתי, מייצג ובר השוואה של מידע מפורט על אלימות במערכת החינוך, כדי לזהות מגמות שינוי לאורך זמן

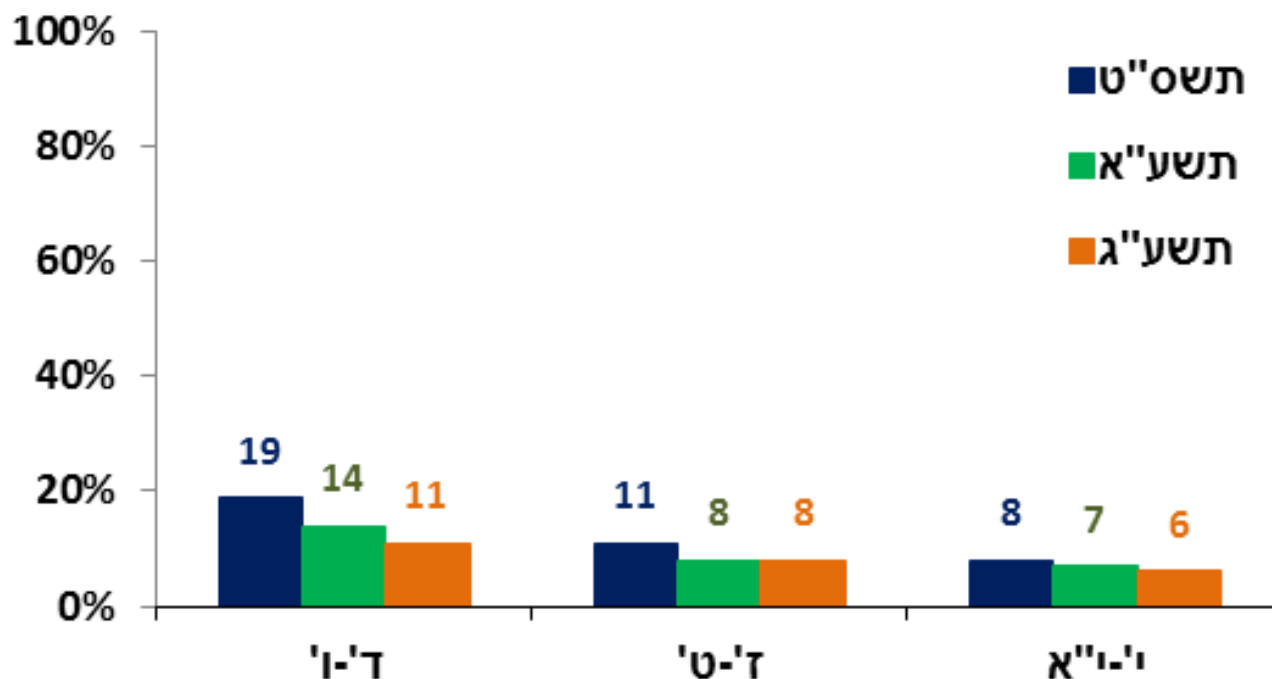
עיקרי הממצאים

- בכל אחת מהשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ג נמצא כי:
ככל ששלב הגיל גבוה יותר, כך נרשמים פחות דיווחים על התרחשות מרבית סוגי האלימות
זאת, פרט לביצוע אלימות כלפי הצוות, הבאת נשק קר לביה"ס, שתיית אלכוהול ושימוש בסמים - תופעות בהן הפער שנרשם הוא בכיוון ההפוך
- **תלמידים בבתי ספר דוברי ערבית מדווחים בשיעור גבוה יותר על מרבית התופעות השליליות שנבדקו בשאלונים, בהשוואה לתלמידים בבתי ספר דוברי עברית**
זאת, פרט לאלימות מילולית ולשימוש באלכוהול -- תופעות בהן הפער שנרשם הוא בכיוון ההפוך

מגמות בין תשס"ט לתשע"ג

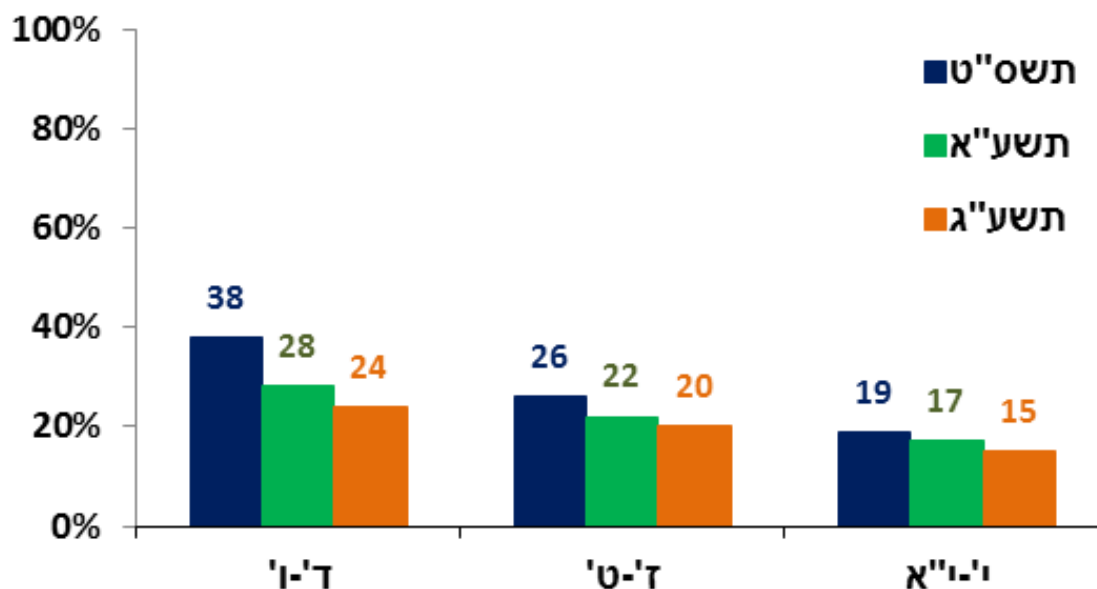
- בין השנים תשס"ט לתשע"ג נרשם שיפור במרבית המדדים שנמדדו. לא נרשמה הרעה באף לא אחד מהמדדים.
ירידה בשיעור התלמידים המדווחים על: אלימות קשה, אלימות חברתית, אלימות מצד הצוות וכלפי הצוות, אלימות מינית, אלימות בהסעות ושתיית אלכוהול.
- המגמה הנ"ל מאפיינת את כל שלבי הגיל, והיא בולטת במיוחד בכיתות ד'-ו' (יסודי) ובכיתות ז'-ט' (חט"ב)
- השיפור העיקרי נרשם בין שתי המדידות הראשונות (תשס"ט ותשע"א). כאשר משווים את נתוני המדידה השלישית (תשע"ג) לנתוני המדידה השנייה (תשע"א), ניכרת על פי רוב יציבות בנתונים, לצד ירידה קלה בבתי"ס יסודיים.

דיווחי תלמידים על קרבנות לאלימות קשה בביה"ס

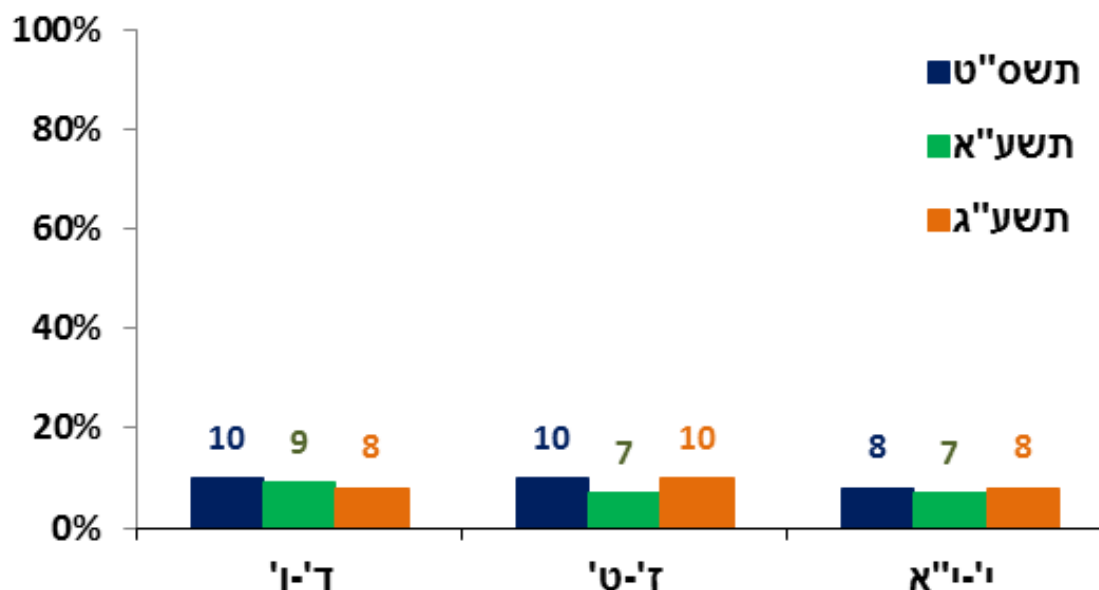
אלימות קשה (מכות חזקות, איומים, סחיטה באיומים): בין השנים תשס"ט-תשע"ג נרשמה ירידה בשיעורי המדווחים על קרבנות לאלימות קשה בשכבות ד'-ו' וז'-ט' ויציבות בשכבות י'-י"א. בהסתכלות על שתי הפעילות האחרונות (תשע"א ותשע"ג), ניכרת המשך ירידה בשכבות ד'-ו', ויציבות בשכבות ז'-ט' וי'-י"א. מגמות דומות בשני מגזרי השפה.

דיווחי תלמידים על קרבנות לאלימות חברתית בבית הספר

אלימות חברתית (חרמות, הפצת שמועות וכיו"ב): בין השנים תשס"ט-תשע"ג ירידה בשיעורי המדווחים על קרבנות לאלימות חברתית בכל שלבי הגיל. בהסתכלות על שתי הפעילות האחרונות (תשע"א ותשע"ג), ניכרת המשך ירידה בשכבות ד-ו'. בשכבות ז-ט' ו-י-י"א ניכרת יציבות (אם כי אפשר לראות בשינויים של 2% שנרשמו בתשע"ג גם המשך של מגמת ירידה). מגמות דומות בשני מגזרי השפה.

דיווחי תלמידים על קרבנות לאלימות דיגיטלית

אלימות דיגיטלית (שימוש באינטרנט ובסלולר באופן פוגעני): בין השנים תשס"ט-תשע"ג יציבות בשיעורי המדווחים על קרבנות לאלימות דיגיטלית. בהסתכלות על שתי הפעילות האחרונות (תשע"א ותשע"ג), ניכרת יציבות בשכבות ד'ו' ו-י'ו"א ועלייה בשכבות ז'ט'. יש לציין כי בבתי"ס דוברי ערבית נרשמה בין השנים תשע"א ותשע"ג עלייה בשיעורי המדווחים על קרבנות לאלימות דיגיטלית בשכבות ז'ט' ובשכבות י'ו"א.

נתוני מיצ"ב תשע"ג בתי ספר יסודיים

דיווחי תלמידים על
מעורבות באירועי
אלימות בשיעור גבוה:
אלימות מילולית,
אלימות פיזית, איום,
אלימות חברתית

התערבות יתר של
הורים

יחסי קרבה ואכפתיות
יחסי הוגנות וכבוד בין
מורים לתלמידים
יחסים חיוביים בין
התלמידים לחבריהם
לכתה

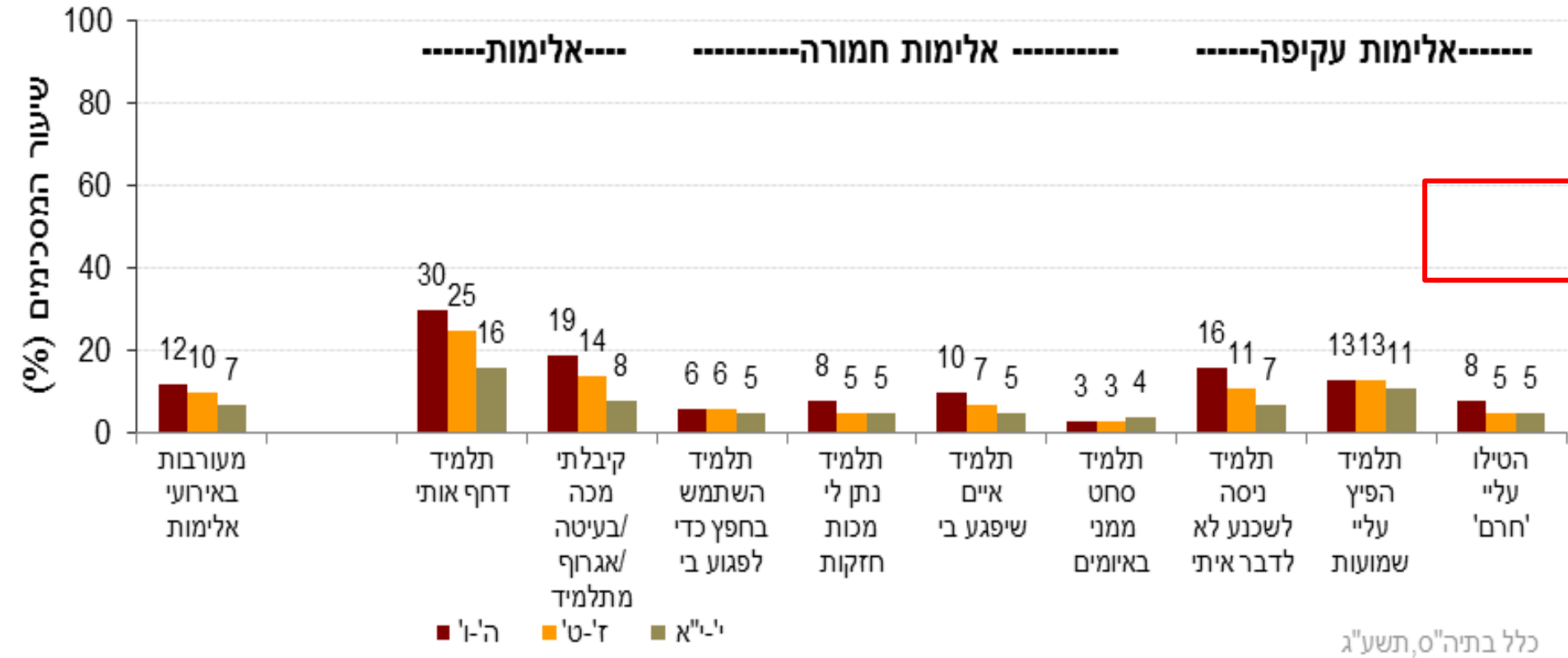
יחסים חיוביים בין
ביה"ס וההורים

מעורבות באירועי אלימות* - נתוני תשע"ג

דיווחי תלמידים: יסודי, חט"ב וחט"ע

מדד מסכם

ההיגדים המרכיבים את המדד

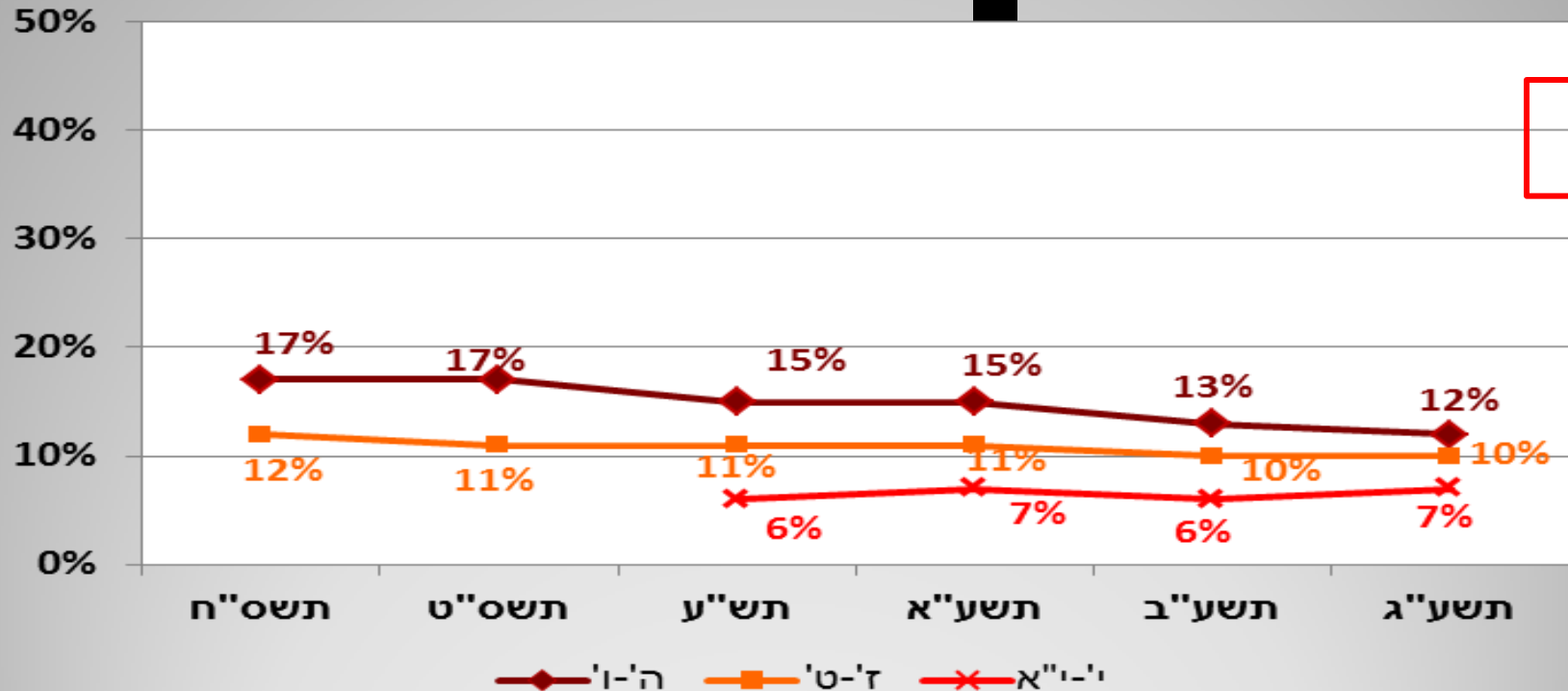
כ 10% מהתלמידים מדווחים שהיו מעורבים באירועי אלימות ככל שהתלמידים בוגרים יותר כך שיעורי המדווחים על אלימות נמוכים יותר

שיעורי התלמידים המדווחים על אלימות נמוכים יותר ככל שהאלימות חמורה יותר

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

מעורבות באירועי אלימות - השוואה לאורך זמן

- לאורך השנים ניתן לזהות מגמה של ירידה קלה בשיעורי המדווחים על מעורבות באלימות בקרב תלמידי ה'-ו' וציבות בשיעורי המדווחים בכיתות ז'-ט'
- בכיתות י'-י"א ניכרת יציבות בבתי"ס דוברי עברית ומגמת עלייה קלה בשיעורי הדיווחים בבתי"ס דוברי ערבית

החטיבה העליונה

יחסי קירבה ואכפתיות בין
מורים לתלמידים

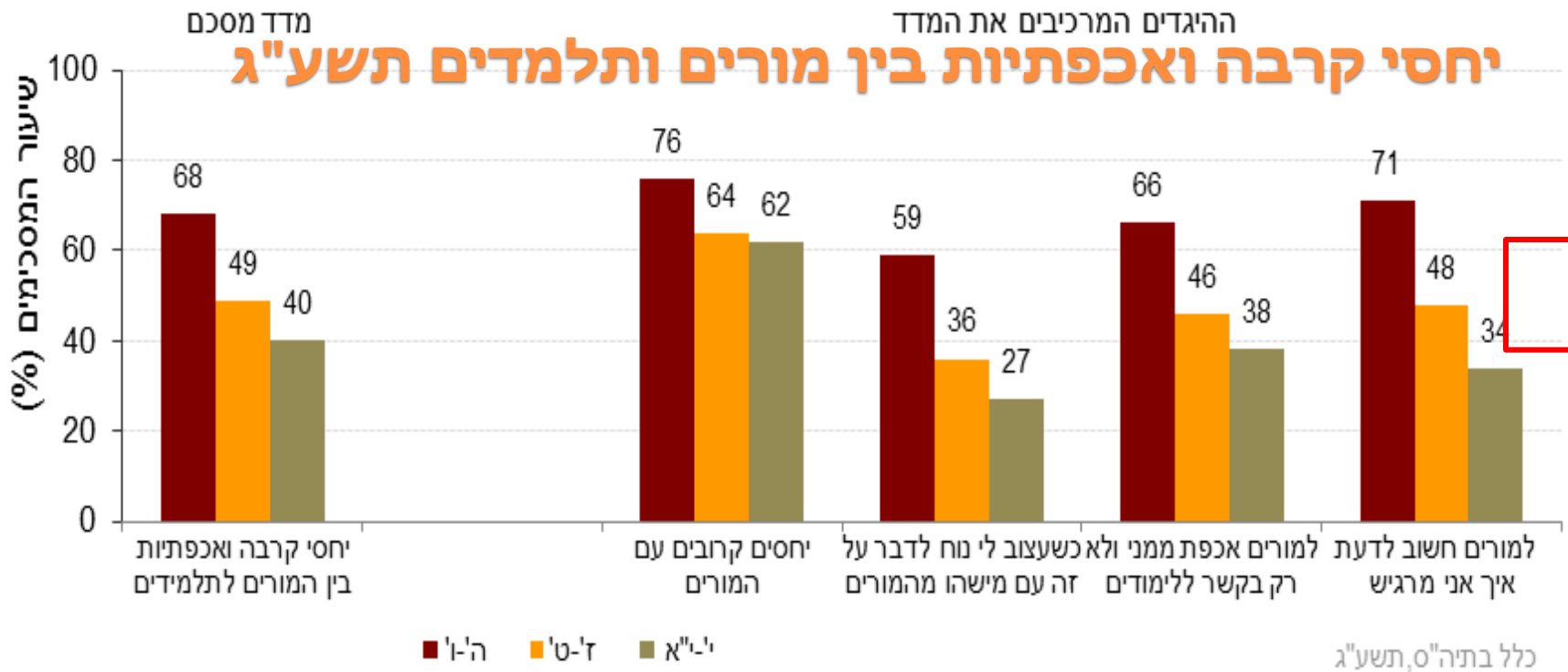
- מאמצי ביה"ס לעידוד תחושת המוגנות
- תפיסת ביה"ס כמתעניין רק בציוני תלמידים
- המורים והתלמידים מקפידים על כללי התנהגות

תלמידי החט"ע
מדווחים הכי פחות על
מעורבות באירועי
אלימות לעומת תלמידי
יסודי וחט"ב

אווירה טובה בין
התלמידים

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

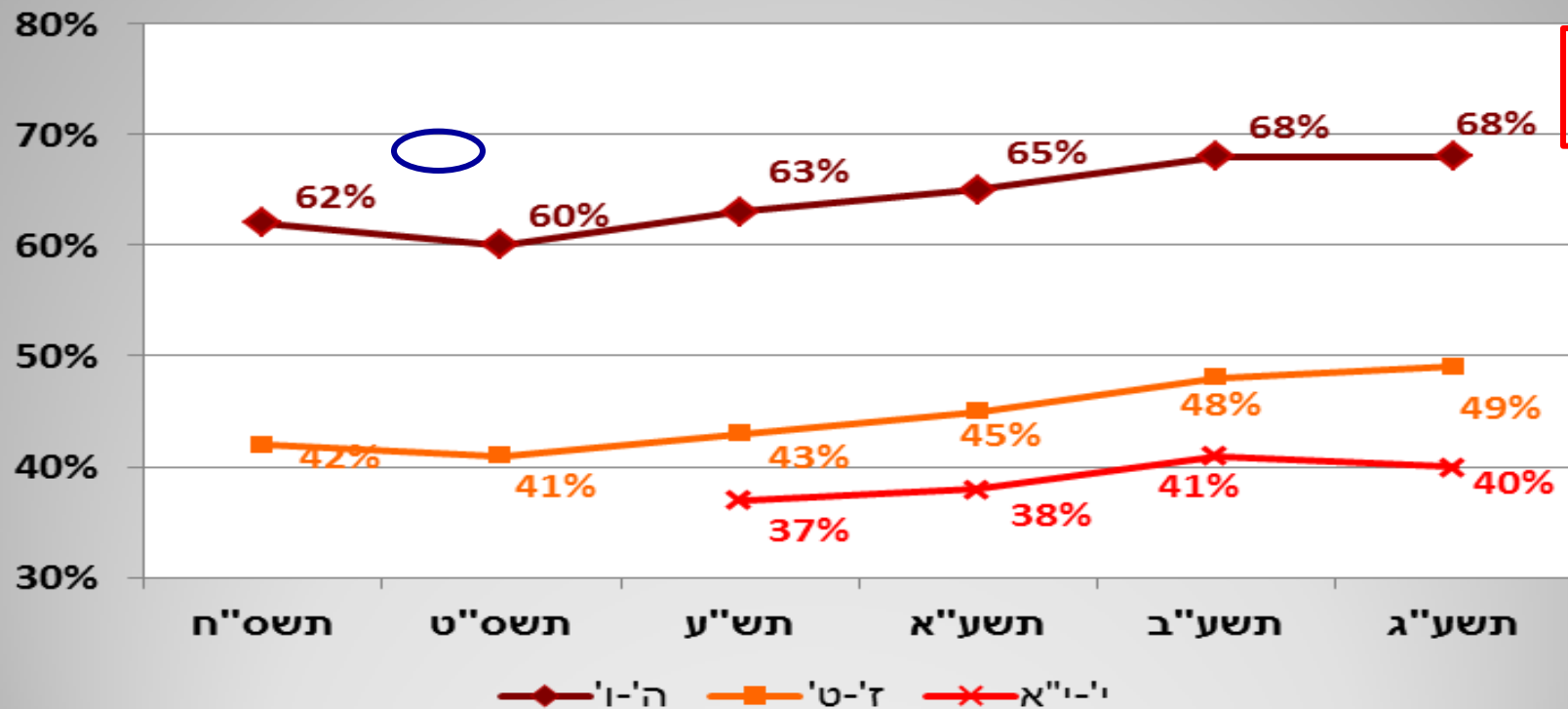

- בעוד שמרבית תלמידי כיתות ה'ו' (כשני שלישים) מדווחים על יחסי קרבה ואכפתיות עם המורים, הרי שבכיתות ז'ט' ובכיתות י'א' פחות ממחצית מהתלמידים מדווחים כך
- מקור הפער הינו בשיעורים נמוכים של תלמידי ז'ט' (בין 35% לכ- 50%) וי'א' (בין כ- 30% לכ- 40%) המדווחים שלמורים אכפת מהם, שלמורים חשוב כיצד התלמיד מרגיש, ושהתלמידים מרגישים נוח לפנות למורים בעניינים רגשיים
- רק רבע מהתלמידים בתיכון מסכימים עם ההיגד שבשעת מצוקה ידברו עם המורים שלהם

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך
כלל בתי הספר

יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים - השוואה לאורך זמן דיווחי תלמידים: יסודי, חט"ב וחט"ע

ניכרת מגמת עליה בין השנים בכל המגזרים בבתי"ס יסודיים ובחט"ב

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

ממצאים מדאיגים במחקר של ארגון הבריאות דר' הראל פיש

- עלייה בשימוש במחשב ובמשחקי מחשב (2011):
 - התלמידים הישראלים מדורגים במקום הראשון מבין כל המדינות השותפות במחקר בשימוש במחשב ובמשחקי מחשב (כארבע שעות בכל יום)
 - בצפייה בטלוויזיה אנו במקום השני, ירידה של 14% מהמדידה הקודמת
- שיעורים גבוהים של היעדר פעילות גופנית בקרב בני נוער ישראליים ביחס למדינות העולם

- ירידה בהיקף הבילוי עם חברים
- עלייה בחוויית הלחץ מהלימודים

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

מחקר של ארגון הבריאות הבינלאומי העוסק בנוער בישראל 1994-2011 (43 מדינות) ממצאים מעודדים

- ישראל מדורגת במקום הראשון ביכולת של הנוער לקיים בקלות שיחה עם אחד ההורים: 95% מהתלמידים מדווחים שקל להם לדבר עם אחד מהוריהם לפחות, על נושאים שמטרידים אותם.
- מגמה של עלייה בשיעור הדיווח על אהבת בית הספר והרגשה חיובית.
- ירידה בשיעור התלמידים המדווחים על כך שאין להם חברים קרובים וירידה בשכיחות הדיווח בכל המדדים המתארים בדידות
- ירידה בשיעורי האלימות בקרב הנוער הישראלי לאורך השנים. בדירוג הבינלאומי בהשתתפות במעשה בריונות בתוך שטח בית הספר, התלמידים הישראלים מדורגים במקום ה-15 במרכז, עם שיעור של כ-9%.
- עלייה בשיעור המעורבות וההתנדבות בקהילה
- ירידה בשיעורי ההתנסות בעישון סיגריות ונרגילה, צריכת אלכוהול וסמים
- עלייה בשימוש באמצעי מניעה בעת קיום יחסי מין.

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

התכנית המערכתית לקידום אקלים חינוכי מיטבי וצמצום אלימות

עליה במדדי אקלים וירידה בהתנהגויות סיכון

מרכיבי התוכנית

1. מדיניות המשרד

• **הצבת יעד 2** במסגרת התוכנית האסטרטגית והקצאת תקציב ייעודי למימוש היעד

• **פרסום חוזר מנכ"ל:** "קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במוסדות חינוך" הכולל, סטנדרטים של אקלים והנחיות להתמודדות עם אירועי משמעת ואלימות
• **בחוזר מנכ"ל:**

• **סמכויות וגיבוי למנהלים**

• **טווח רחב להתמודדות עם אירועי אלימות**

• **אב טיפוס לבניית תקנון בית ספרי (על פי השאלון האינטרנטי 98% מבתי הספר פרסמו תקנון בהלימה לחוזר מנכ"ל)**

2. התוכנית המערכתית

תכנית מערכתית מלווה הדרכה ב 1000 בתי ספר בכל
המגזרים מ"מ, ממ"ד, דוברי ערבית, דרוזי ובדואי
100 בתי ספר במיקוד ותכנית בגיל הרך

מאפיינים:

- ארוכת טווח
- מבוססת נתונים
- מעצימה כוחות פנימיים
- שיתוף גורמים מביה"ס והקהילה

תוכנית מערכתית לקידום
אקלים בטוח

גבולות, נהלים
ותקנון

קידום רווחה
נפשית

3. הפעלת תכנית חברתית רגשית – "כישורי חיים" ו"מפתח הלב"

מתן מענה טיפולי לתלמידים עם בעיות התנהגות

- **במודל עוצמה** – פיתוח שליטה עצמית בקרב תלמידים עם בעיות התנהגות. מופעלת על ידי מדריכים, יועצים ומורים בשעות הפרטניות. יתרונה בכך שניתן לראות שינוי התנהגותי בקרב התלמידים תוך ארבעה חודשי הפעלה (פרופ' תמי רונן)
- **מיטיב"ה** – מרכז טיפולי לתלמידים עם בעיות התנהגות בשירותים הפסיכולוגים. טיפול הכולל עבודה עם הילדים, ההורים והדרכת הצוות החינוכי
- **סה"כ מטופלים** בשתי מסגרות אלו 800 תלמידים בשנה.
- **אופ"י** – טיפול בתלמידים שצורכים אלוהול ומעשנים, סה"כ מטופלים בשנה 1000 תלמידים
- **שיתופי פעולה עם תכניות לאומיות- עיר ללא אלימות והתכנית הלאומית למניעת צריכת אלוהול**

7. שיתופי פעולה עם תוכניות לאומיות

• עיר ללא אלימות

• הגברת התיאום והשיתוף ברמת מטה, רשות וביה"ס

• הרחבת התוכניות לגיל הרך

• התוכנית הלאומית למניעת צריכת אלכוהול

• הפעלת תוכניות בבתי ספר וברשויות בשיתוף ובתיאום

• ממצאי הרשות הלאומית למלחמה בסמים ואלכוהול, תומכים

בממצאי הסקר:

הממצאים מראים: עלייה מאוד משמעותית של שיעורי השתייה המופרזת בקרב

בני הנוער מכ- 6% בשנת 1994 לכ-20% בשנת 2009. ברם, ממועד השקת

התוכנית הלאומית למאבק בנגע האלכוהול בתחילת שנת 2010 ועד סוף 2011

נבלמה מגמת ההחמרה ושיעורי השתייה המופרזת ירדו משמעותית מכ-20%

בשנת 2009 ערב השקת התוכנית ל-12.4% בסוף 2011. הירידה ניכרת גם אצל

בנים וגם אצל בנות ובשלושת קבוצות הגיל".

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

**האם יש תכנית
אחת שמתאימה
לכולם?**

**תפירת
עילית**

**קווים
מנחים**

EBP

מסגרת פעולה ארצית

ניטור ארצי

מאפיינים
של תכניות
שהצליחו
(EBP)

למידה ממחקרים
בעולם על
תופעת האלימות
ואקלים בית-
ספרי

קווים מנחים
לפעולה
בבתי-ספר

תהליך
מתמשך

אפיונים של התערבויות שהוכחו כיעילות

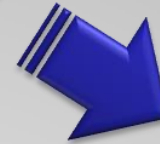
Astor, Meyer, Benbenishty, Marachi & Rosemond 2005

- העלאת מודעות לאחריות של תלמידים, מורים והורים
- קיום תקנון ופרוצדורות ברורות לטיפול באירועים אלימים
- שילוב ההתערבויות בחיי היומיום ובמבנים הארגוניים בביה"ס
- הגברת נוכחות, פיקוח והשגחה ע"י מבוגרים בכל המרחבים
- טיפול ממוקד בקורבנות ובתלמידים עם בעיות התנהגות קשות
- הדרכת הורים ושותפות עמם
- קיום שיעורים להקניית מיומנויות לכישורים בין אישיים
- חונכות של גורמים בתוך ביה"ס ומחוצה לו את התלמידים

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

מ.ג.ן

נוכחות

הגברת נוכחות
המבוגרים
המשמעותיים וכן
הגברת אחריות
החברתית בקרב
התלמידים

גבולות

תקנון בית-ספרי
המתייחס באופן
ישיר לבריונות
ונקבע בשיתוף
הורים, מורים
ותלמידים

מרחב לדיאלוג

קידום דיאלוג
משמעותי, המייצר
תחושה של קירבה
ואכפתיות בין כל
באי ביה"ס, מעודד
פניה לעזרה
ואיתור מצוקות

תהליך יצירת תוכנית התערבות ייחודית בביה"ס

עבודה מערכתית אח"מ

צוות מוביל אח"מ

✓ נתוני אח"מ + מיצ"ב
✓ אירועי חירום ואיתור צרכים

**מבנים
ארגוניים**

✓ הגברת השגחה
✓ תקנון
✓ נראות וטקסים
✓ דיאלוג מורה -
תלמיד

**צוות
חינוכי**

✓ תהליך למידה
✓ עבוד רגשי
✓ דרכי התמודדות

✓ טיפול באירוע חמור

תלמידים

✓ כישורי חיים
✓ מענה קבוצתי
✓ מענה פרטני

הורים

✓ מידע
✓ הדרכת הורים
✓ קבוצות הורים

התערבות בראיה קהילתית

על מנת ליצור התערבות חינוכית בראייה קהילתית-רשותית המתייחסת לכל רצף היום, מומלץ לקיים לאורך השנה מפגשי צוות מוביל אקלים מורחב בשיתוף גורמים משמעותיים בקהילה וברשות כגון: מנהל מחלקת נוער, מנהל תכנית "עיר ללא אלימות", שיטור קהילתי ועוד.

מומלץ לקיים התערבות בנושא גם במסגרות הבלתי פורמאליות-תנועות נוער, מועצות נוער יישוביות, מועדוני ספורט, מתנ"סים וכו')

ניסוח אמנה יישובית לחיזוק אחריות חברתית קהילתית ומניעת בריונות

ממצאים המעידים על אפקטיביות התכנית

מחקר איכותני בבתי ספר שעשו אבחון חוזר

**מטרת המחקר: לבחון את התהליכים
הארגוניים חינוכיים המתרחשים בעת
ההתערבות בנושא אקלים, להעריך את
האפקטיביות שלהם ואת הדרכים
האפשריות לשיפור**

**רוזינר
פברואר
2010**

בתי הספר במחקר מוינו לשתי קבוצות

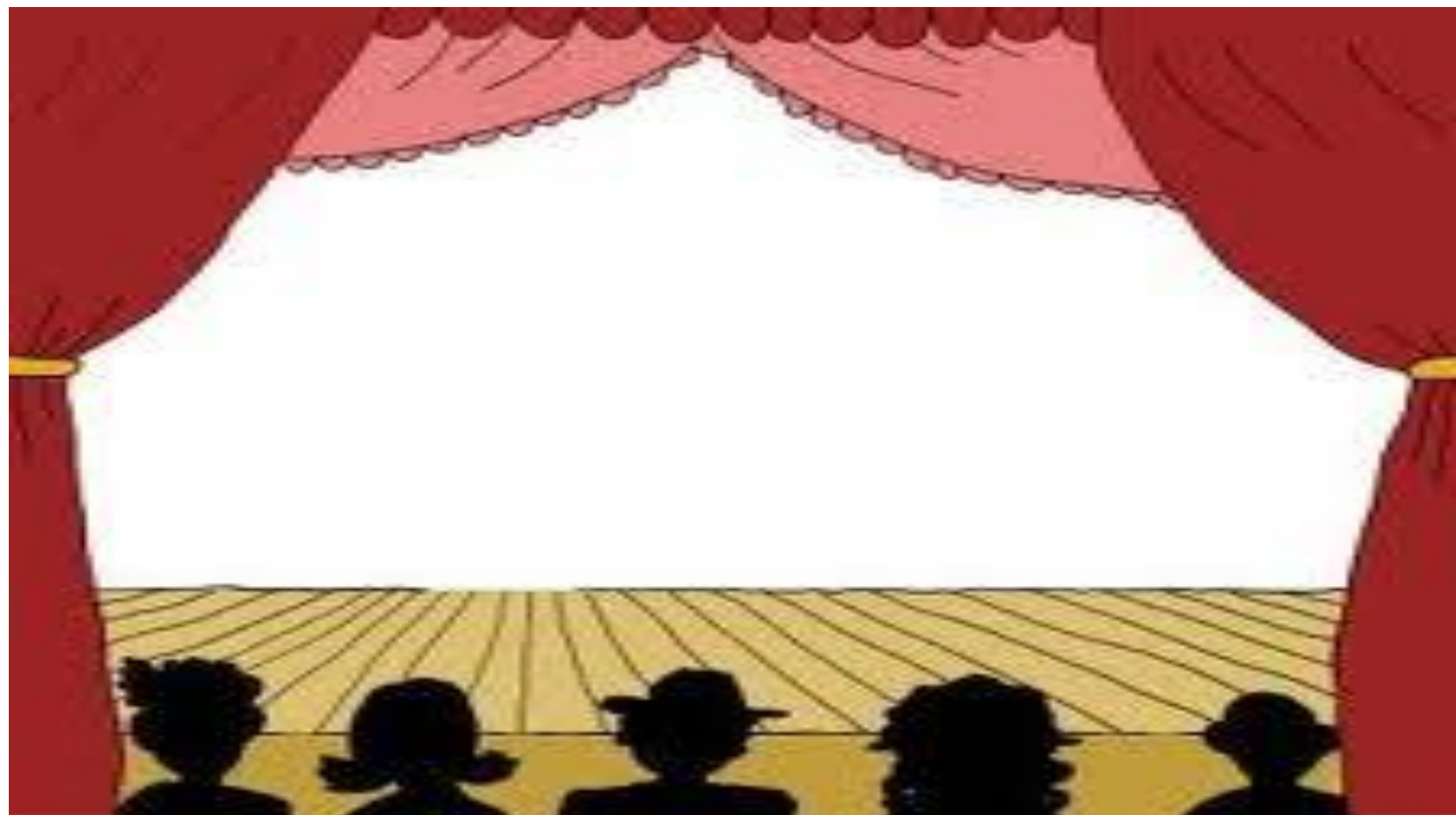
בתי ספר
שהעידו על
עצמם כי השיגו
את השינוי
המתוכנן באופן
חלקי או בחלק
מהתחומים

בתי ספר
שהעידו על
עצמם כי
השיגו את
השינוי
המתוכנן
באופן מלא

המאפיינים המבדילים בין שתי הקבוצות

- **מעורבות המנהל:** בבתיה"ס בהם היה שינוי גדול יותר, המנהל באופן אישי בתהליך התכנון וביישום השינוי
- **דיאלוג מורה תלמיד וקידום שייכות:** בתי"ס שעבדו על היבטים של דיאלוג מורה תלמיד וקידום שייכות במינונים גבוהים בנוסף לביסוס גבולות הצליחו ליצור שינוי גדול יותר
- **מעורבות תלמידים והפעלתם:** בבתיה"ס בהם היה שינוי גדול יותר, תלמידים דיווחו על רמת מעורבות גבוהה בפעילויות בית ספריות
- **מעורבות הורים:** בתיה"ס שדיווחו על שינוי גדול יותר מאופיינים ע"י מעורבות ושותפות הורים בתחומי העשייה השונים בבית"ס.

תהליך של שינוי הסיפורים מאחורי הקלעים

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

תכנית התערבות פיתוח אחריות אישית וחברתית, והתמודדות עם בריונות

תלמידים לא צנן תלמידים – כולנו "גיבורי אף"!

יש לך "כוחות אל"
אל תפגע!
אל תשתוק!
אל תעמוד מהצד!

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

נתוני שיעור בריונות ברשת בישראל – ניטור תשע"א

השוואה על-פי שלבי גיל:

שיעור התלמידים המדווחים על
קורבנות לבריונות ברשת דומה
בכל שלבי הגיל: 9% מתלמידי
כיתות ד'-ו', 7% מתלמידי
כיתות ז'-ט' ו-7% מתלמידי
כיתות י'-י"א.

מהי בריונות?

בריונות מוגדרת כהתנהגות אגרסיבית מכוונת, הנעשית על ידי קבוצה או יחיד, באופן חוזר ולאורך זמן נגד קורבן שאינו יכול להתגונן בקלות (Smith, et. al, 2006).

נזהה בריונות על פי שלושה קריטריונים:

- ההתנהגות חוזרת על עצמה
- מתרחשת לאורך זמן
- כרוכה בחוסר איזון כוחות בין הפוגע לבין הקורבן:
 - אי-שוויון בכוח פיזי
 - אי-שוויון במעמד חברתי
 - פוגעים רבים בקורבן יחיד

מניעים להתנהגות תוקפנית ובריונית

- להתנהגות תוקפנית מספר רב של גורמים: ביולוגיים-נוירולוגיים, אישיותיים, משפחתיים, חברתיים ובית-ספריים.

- בריונות יכולה להתרחש כתוצאה מאסטרטגיה לשיפור מעמד חברתי ורכישת כוח בקבוצת העמיתים. למרבה הצער אסטרטגיה זו מוכיחה את עצמה ואכן נמצא שבריונים נתפסים כיותר פופולריים, אם כי לא האהובים ביותר.

גישת תפקידי המשתתף

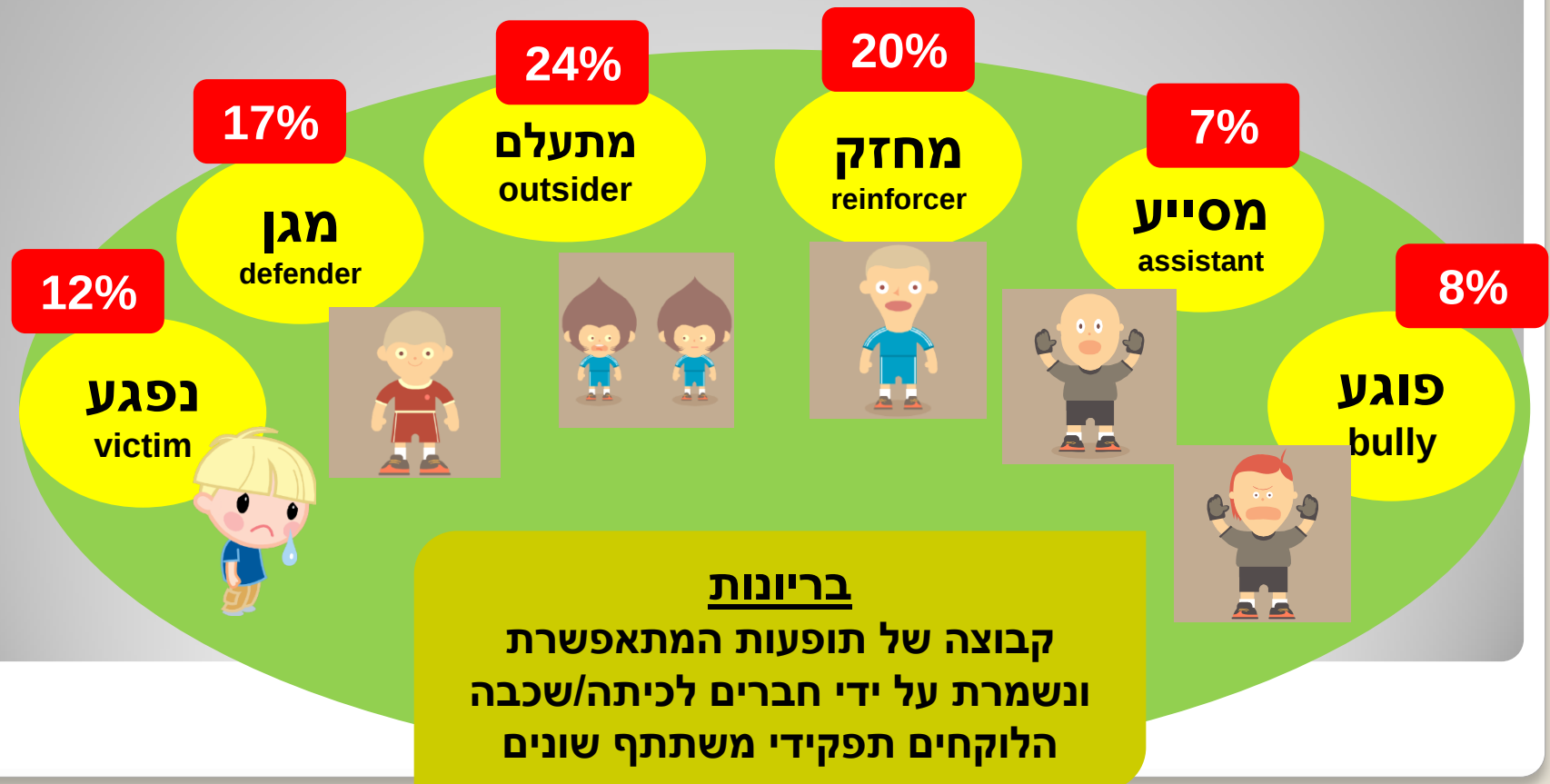
- תופעת הבריונות מתרחשת בתוך הקשר חברתי. הבריונות מתאפשרת ונשמרת על ידי חברים לכיתה/שכבה, אשר ממלאים תפקידים חברתיים שונים.
- על-פי גישת תפקידי המשתתף, פגיעה בריונית הינה אירוע רב-משתתפים, שבו מלבד הבריון והקורבן, גם הילדים האחרים ממלאים תפקיד ומחזקים את הבריונות, אף אם הם מתעלמים או לא נוקטים עמדה.

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

התפלגות תפקידים בסיטואציה של בריונות

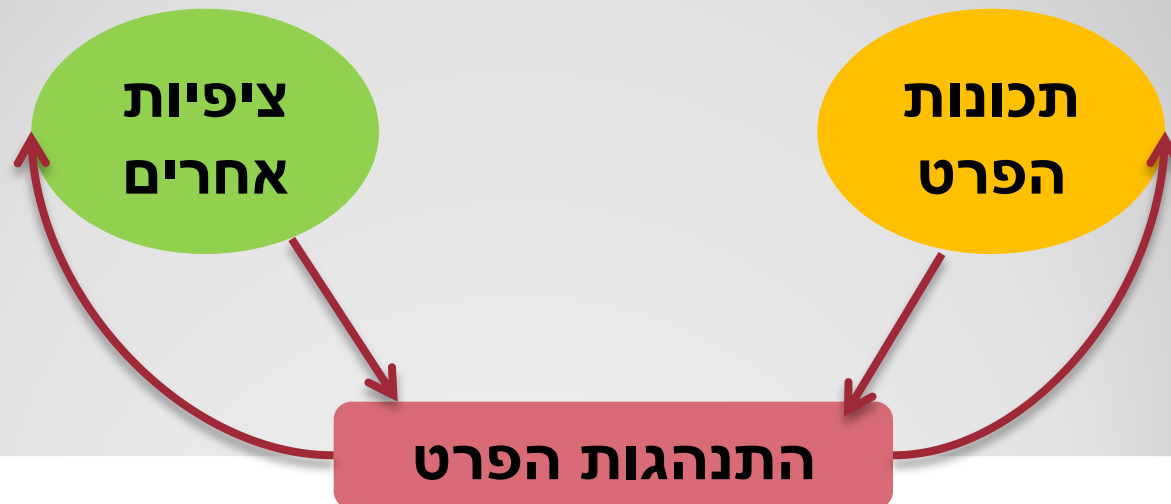
מופו 88% מאוכלוסיית התלמידים במדגם (Salmivalli: from 1996 to 2013)

התקבעות של תפקידים חברתיים

תפקידים חברתיים = אשכולות של ציפיות חברתיות שפרטים במצב נתון מצופים לקיים.

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

תלמידים לא צנ תלמידים כולנו "איבוכי אל"

• יש לך "כוחות אל"...

• אל תפגע!

• אל תשתוק!

• אל תעמוד מהצד!

מהיום, כשנחשוב לעצמנו –
"אבל אני לא עשיתי כלום"...
נבין, שלא לעשות כלום,
זה בעצם לעשות מעשה!

• הסרט העומדים מן הצד

בריונות ברשת

התנהגות אגרסיבית מכוונת, הנעשית על ידי קבוצה או יחיד תוך שימוש באמצעים אלקטרוניים של קשר, באופן חוזר ולאורך זמן נגד קורבן שאינו יכול להתגונן בקלות (Smith et al., 2008) והיא דומה באפיוניה לבריונות חברתית עקיפה (הפצת שמועות, חרם וכו')

הסרט undo

קורבנות ברשת

בחודשיים האחרונים, באיזה תדירות היית קורבן להטרדות הבאות ברשת האינטרנט (במסגרת צ'אטים, פורומים, רשתות חברתיות, בלוגים ועוד)

סוג ההצקה	בנים	בנות	סה"כ
העליבו אותך ברשת	8.1%	6.5%	7.3%
איימו עליך ברשת	9.1%	3.6%	6.3%
הפיצו תמונות אישיות שלך ברשת	6.7%	3.7%	5.2%
פרסמו דברים אישיים שלך ברשת	8.8%	6.4%	7.6%
היית קורבן לאחד מהנ"ל לפחות	14.9%	12.5%	13.7%
גודל המדגם	1224	1234	2458

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

מאפייני הרשת החברתית

תפוצה

רחבה

אי נראות

שימוש בתמונות
ובסמלים גרפיים

קושי באבחנה
בין פרטי וציבורי

היעדר קשר עין
"מהגרים"

השטחה חברתית

לעומת "ילידים"

תקשורת של כתיבה וקריאה
טקסטואלית

"אפקט הסרת העכבות"

- **תיאורית הסרת העכבות:** ביטוי מוגבר של רגשות וצרכים אישיים, מודחקים, אינטימיים ואף נושאים שיש לגביהם טאבו חברתי
- **להסרת עכבות שני פנים:**
- **ביטויי התנהגות חיוביים:** פתיחות, חשיפה, שיתוף וצמיחה אישית.
- **התבטאויות שליליות:** תוך אובדן תחושת אחריות, שחרור דחפים לא מרוסנים והפרת נורמות התנהגות מקובלות.

ביטויי בריונות ברשת:

- העלבה לעג והשמצה בכל האמצעים ובתפוצה גדולה

- הטרדה: שליחת מסרים באופן חוזר ונשנה

- הפצת שמועות למשל, דירוגים חברתיים

- חרם: יצירת סקרי שנאה ופתיחת דף השמצה ברשת

החברתית הסרט – חרם ברשת

- הפחדה, איום וסחיטה: איום בהפצת תמונות אינטימיות

- התחזות: למשל, פרסום פרופיל מזויף (fake profile)

- הפצת סרטונים אישיים ברשת ללא רשות (Star war kid)

הקשר בין בריונות מסורתית לבין בריונות ברשת

✓ חוקרים סבורים שבריונות ברשת היא עוד זירת התרחשות לבריונות המסורתית, מעין המשך והרחבה שלה. (Li, 2010)

✓ 65% מקורבנות של בריונות ברשת היו גם קורבנות של בריונות מסורתית ו-77% של הפוגעים ברשת דיווחו על מעורבות בפגיעה בבריונות מסורתית. (Hinduja & Patchin, 2010)

הבדלים בין בריונות מסורתית לבריונות ברשת

- **תזמון הבריונות** - רוב הבריונות המסורתית מתרחשת בשעות בית-הספר בעוד שבריונות ברשת יכולה להתרחש בכל שעות היום.
- **הסרת עכבות** – הפגיעה ברשת מאופיינת בריחוק פיזי אשר עלול להביא להסרת עכבות ולהגביר את הסיכוי שיצטרפו לפגיעה כאלה שאינם נוטים להיות מעורבים בבריונות פנים-אל-פנים.
- **מבוגר משמעותי** – ישנה פחות נוכחות והשגחה במרחב הווירטואלי
- **גיל המעורבים**: שיא הבריונות ברשת מתרחשת בכיתות ז-ח לעומת בריונות מסורתית ששיאה בכיתות ה-ו
- **מגדר**: בנות מעורבות יותר בבריונות ברשת בדומה למעורבותן באלימות חברתית (הפצת שמועות, חרם וכו').

הבדלים בין בריונות מסורתית לבריונות ברשת

- ✓ **מעבר בין תפקידים - ברשת מתקיים מעגל קורבנות- בריונות;**
התפקידים החברתיים פחות מקובעים, הסיכוי של הבריונים להיפגע בעצמם גבוה יותר וקורבנות עלולים לנקוט אף הם בתגובה בריונית. גם המעבר מתפקיד צופה בלתי מעורב לתפקיד שותף לפגיעה מתרחש ביתר קלות
- ✓ **קבוצת הבריונים-קורבנות ברשת – גדולה יותר מאשר בבריונות המסורתית. .**
- ✓ **הצופים בפגיעה - מספר צופים גדול, הפגיעה נוכחת ברשת לאורך זמן ואנשים צופים בה לאו דווקא בזמן הפגיעה.**

השלכות הבריונות

- קיים קשר מתאמי בין תופעות כגון לחץ, תסכול, בעיות פסיכולוגיות, ירידה בלימודים והיעדרות מבית הספר לבין בריונות.
- הן הקורבנות והן הפוגעים מצויים במצוקה.
- ילדים שהינם גם פוגעים וגם נפגעים (bully-victim) נמצאים בסיכון הגבוה ביותר להתנהגויות סיכון, לדיכאון ולאובדנות.
- קורבנות לבריונות ברשת דיווחו על דיכאון בשיעור גבוה יותר לעומת קורבנות לבריונות מסורתית.
- קבוצת התלמידים שהינם קורבנות הן לבריונות מסורתית והן לבריונות ברשת נתונים במצוקה הגדולה ביותר.

תפקיד המורה במקרה של פגיעה

- **טיפול באירועי פגיעה ברשת - כל פגיעה בתלמידים, בהורים ובאנשי צוות באתר הבית ספרי, ברשת חינוכית וברשת חברתית תטופל מידית, על פי ההנחיות חוזר מנכ"ל "קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במוסדות החינוך"**

- **העלאת המודעות בקרב תלמידים והורים להשפעת הרשתות החברתיות על אנשי החינוך לפתח בקרב התלמידים כישורי חיים להתנהלות ברשת ולקבוע נהלים וכללים לשימוש מושכל ואתי באתרים בית-ספרים וברשתות חברתיות**

שותפות עם הורים בנושא אחריות חברתית ומניעת בריונות

- ההורים ייקחו חלק בגיבוש תכנית ההתערבות לקידום חברות ומניעת בריונות וישתתפו בקבוצות מיקוד ובצוות היגוי המלווה את התכנית.
- מומלץ לקיים מפגשים משותפים לתלמידים ולהורים לדיון בסוגיות משמעותיות
- מפגש עם ההורים בנוגע לסוגיית תפקיד המבוגר המשמעותי בנוגע לבריונות, דחייה חברתית והתנהלות מיטבית בעידן האינטרנט (ראו מצגת מתחברים לטוב)

פעילות עם תלמידים בכיתה בנושא אחריות חברתית ומניעת בריונות

- התלמידים ירכשו מיומנויות חברתיות ורגשיות המקדמות חברות, שייכות והתמודדות עם אירועי בריונות במסגרת תכנית "כישורי חיים".
- במסגרת התכנית יודגשו תהליכי פיתוח יחסים בין אישיים בקבוצה, כישורים להתנהגות חברתית יעילה, תחושת שייכות וקשר, חיזוק כוחות הפרט, פיתוח ויסות רגשי ותפיסה עצמית חיובית ופיתוח וערבות הדדית.
- התלמידים יפתחו ויתרגלו מעבר לתפקידים חברתיים המקדמים חברות ומונעים בריונות, יפתחו כלים וכישורים להיות שומרי סף במצבי פגיעה (כולל פגיעה ברשת) וילמדו להשתמש בכוח הקבוצה.

היחידה לקידום אקלים מיטבי ומניעת אלימות, שפ"י, המנהל הפדגוגי, משרד החינוך

עקרונות התערבות

תלמידים
מורים
והורים

בכל
מרחבי
החיים

תכנית ההתערבות תכלול עבודה עם כלל האוכלוסיות בכל מרחבי החיים בתהליך שכולל הפנמת ידע, חיבור אישי ויישום, בנושאי דיאלוג, גבולות ונוכחות,

A group of indigenous children, likely from the Mursi or Suri tribes, are sitting in a large circle on a grassy field. They are all looking towards the center of the circle, where their feet are pointing. The children are dressed in traditional attire, with some wearing beaded necklaces and others having traditional scarification marks on their bodies. The background is a lush green field with tall grass.

תודה על ההקשבה